

Naisia menneisyyden uusperheissä

Jenni Toivanen

Miettinen, Tiina 2015. Piikojen valtakunta. Nainen, työ ja perhe 1600–1700-luvuilla. Jyväskylä: Atena, 184 s.

Tiina Miettisen teos *Piikojen valtakunta* sai aiheensa ansaitsemaa positiivista huomiota tultuaan syksyllä 2015 valituksi Tieto-Finlandia -ehdokkaaksi. Kirjan keskeinen kysymys koskee työn ja perheen yhteensovittamista naisen elämässä 1600- ja 1700-luvuilla. Se onkin mielenkiintoinen ja aina ajankohtainen kysymys, sillä vaikka yhteiskunnan rakenteisiin liittyvä sidonnaisuus avioliittoon ja perheeseen on purkautunut viimeisten sadan vuoden aikana, itse kysymys on edelleen psykologisesti merkittävä jokaiselle naiselle: henkilökohtaisessa elämässään jokainen tekee valintoja ja ratkaisuja pohtiessaan parisuhteen sekä perheen ja työn suhdetta omassa elämässään. Se, mikä oli julkisesti yhteiskunnallista 1600- ja 1700-luvuilla, on vain siirtynyt yksityisen identiteetinmäärittelyn piiriin.

Kirja tuo esiin monia kiehtovia ja tärkeitä teemoja, joilla on myös nykypäivän näkökulmasta annettavaa. Tiina Miettinen aloittaa lukijan johdattelun menneen ajan perheiden pariin huomauttamalla, että mielikuvista poiketen entisajan perhe oli useimmiten monimutkainen uusperhe. Suuren kuolleisuuden vuoksi monet jäivät leskiksi ja uusia avioliittoja solmittiin usein, seurauksena nykyajalle tyypillisenä pidetty perhe, jossa eli minun lapsia, sinun lapsia ja meidän lapsia. Lasten näkökulmasta ero oli kuitenkin suuri, koska avioerojen käytännössä puuttumisen vuoksi kahden kodin elämää viettäneitä lapsia ei ollut. Elämä monimutkaisissa perheissä toi erilaisia haasteita, ja näkyviin nämä jännitteet tulevat usein isän tai äidin perintöä jaettaessa. Vuosikausia, joskus vuosikymmeniäkin jatkuneiden perintöriitojen kohteet, kuten äidin hopeavyö, edustivat rahallisen arvonsa lisäksi varmasti myös sitä äidin rakkautta, jota ilman ei haluttu jäädä.

Käsittelyn ajan yhteiskunnallisessa kontekstissa työ ja perhe olivat yhteen kietoutuneita. Perhe (kotitalous) oli se yksikkö, jossa työnteko tapahtui ja jonka arkeen se oli organisoitu. Työ ei ollut nykyiseen tapaan jotain muualla tapahtuvaa; siinä mielessä työn ja perheen yhteensovittamisen ongelma ei asettunut samalla tavoin kuin nykyisin, kun työ on irtautunut perheestä ajallisesti ja maantieteellisesti erilliseksi palkkatyön alueeksi. Nykyperheiden kohtaamia arjen ajankäytöllisiä haasteita (esim. vanhempien pitkät työpäivät ja työmatkoihin kuluva aika, lastenhoidon järjestäminen koulujen loma-aikoina) ei esiteollisen perheen elämässä ollut, vaan haasteet ja kysymykset asettuivat toisiin.

Miettinen marssittaa eteemä suuren joukon menneisyyden vähemmän tunnettuja, kaukana vallan kamareista elämänsä eläneitä naisia, omia esiäitejämme, mikä osaltaan selittää kirjan kiinnostavuutta. Myös tutkijan kiinnostus aiheeseensa on alkuaan samasta lähteestä kumpuavaa. Henkilökohtainen on poliittista, sanotaan. Henkilökohtainen voi hyvin olla myös tieteellistä. Piikojen valtakunta on Tiina Miettisen väitöskirjaan *Ihanteista irrallaan: Hämeen maaseudun nainen osana perhettä ja asiakirjoja 1600-luvun alusta 1800-luvun alkuun* (2012) pohjautuva, akateemista maailmaa laajemmalle yleisölle suunnattu teos.

Nimestään huolimatta kirja käsittelee naisia monissa eri elämänvaiheissa, ja sen sivuilta löytyy kiehtova joukko naisia, tavallisia ja epätavallisia, joiden elämässä piikkuus oli yksi

merkittävä elämänvaihe. Sanana piika viittasi kahteen suuntaan, joista nykyisin useimmille varmasti tulee mieleen palkkapiika. Todennäköisesti ensisijaisempi ja perustavampi merkitys viittasi kuitenkin nuoreen, naimattomaan naiseen. Tässä merkityksessä piikkuus sijoittui jokaisen naisen elämään vaiheena ennen avioliittoa tai lapsen saamista. Tiina Miettinen käsittelee kysymystään teemoittain. Kirja jakautuu osiin, joissa tarkastelun kohteena ovat kodin ympäristö, seurustelun ja avioliiton vaikeudet, esiaviolliset ja muut luvattomat suhteet, sekä opiskelun ja työn merkitys nuoren, naimattoman naisen elämässä.

Pyrkimyksenä on seurata naisten elämänvaiheita niin pitkälle kuin se on mahdollista lähdeaineiston varassa. Toteutustapa on mikrohistoriallinen, ja Miettinen on kaivautunut perinpohjaisesti alueellisesti melko pienen ja tarkkaan rajatun alueen, hämäläispiitäjä Hauhon, sisällä tuotettuihin lähteisiin. Tämä mahdollistaa kuvan tarkentamisen niihin ihmisiin, joista lähteet kertovat erittäin hajanaisesti, fragmentaarisesti tai jopa ainoastaan rivien välissä. Tiina Miettinen on onnistunut rekonstruoimaan monia kiinnostavia naiskohtaloita: toiset hiukan poikkeuksellisempia, monet hyvin tavallisia, talonpoikaisten, irtolaisten, sotilassäätyyn ja käsityöläisiin kuuluneiden naisten elämää. Työ on ollut suuri, kun aineisto on hajanaista ja asiakirjat laadittu hallinnon tarpeita ajatellen. Silti ne mahdollistavat myös biografista luentaa. Ajoittain Miettinen joutuu väistämättä turvautumaan todennäköisyyksiin ja osin myös arvauksiin. Puhtaasti tieteellisessä julkaisussa tämä olisi haitta, mutta *Pii-kojen valtakunnan* kaltaisessa tiedettä popularisoivassa teoksessa sillä on myös arvonsa.

Aikuisena, naimattomana naisena eläminen oli pohjoisessa Euroopassa merkittävä vaihe naisen elämässä, avioitumisikä oli 1600–1700-luvulla naisillakin keskimäärin korkea, lähempänä 30 vuotta. Piikkuusvaihe oli ajallisestikin suuri osa monien naisten elämää. Jännite palkkapiikkuuden ja nuoren naisen elämänvaiheen välillä on kiehtova, sisältäähän se kysymyksen naisen mahdollisuudesta itsenäisyyteen. Tiina Miettisen kirjan ydin on kysymyksessä, oliko naisen 1600–1700-luvun yhteiskunnassa mahdollista elää itsenäisenä, vai oliko hän väistämättä sidoksissa avioliittoon ja sukuyhteiskunnan perherakenteeseen. Miettinen korostaa naisen toimintamahdollisuuksia ja vastaa kysymykseen itsenäisyydestä myönteisesti. Varsinkin ajanjakson loppua kohti mentäessä naisella alkoi olla myös työelämään liittyviä mahdollisuuksia: taitava ja pätevä nainen saattoi ”tehdä uraa” palkkapiikana hankkien yhä enemmän taitoja ja vastuuta. Emännöitsijäksi tai taloudenhoitajattareksi asti edennyt nainen oli jo paljosta vastuussa. Pelkästä työstä ei silti välttämättä silloinkaan ollut kysymys, sillä asemaan saattoi liittyä usein myös epävirallinen parisuhde tilan ylempisäätyiseen haltijaan. Miettinen tulkitsee tämän naisen valinnanvapautena. Hiukan näkökulmaa vaihtaen voi toki kysyä naisen itsenäisyyden määrää suhteessa mieheen varsinkin, kun hänellä ei ollut virallista vaimon asemaa takeena omasta asemasta.

Itsenäisyyttä ja vaikutusvaltaa koskevat kysymykset jäävät väistämättä auki, koska lähteet eivät vastaamisessa juurikaan auta. Sen vuoksi jokainen tutkija muokkaa omannäköisensä vastauksen, joka on väistämättä tulkinta. Joskus korostetaan enemmän niitä rajoitteita, joita naisten elämässä yhteiskunta- ja valtarakenteiden seurauksena oli, joskus enemmän naisten toimijuuden näkökulmaa: sitä, kuinka yksilöt tekevät valintoja yhä uudelleen niissä olosuhteissa, joissa ovat. Tiina Miettisen näkökulma on selvästi enemmän yksilöiden toimintamahdollisuuksissa kuin niiden rajoissa, jolloin piirtyvä kuva nuorten, naimattomien naisten elämästä on pikemminkin erilaisten mahdollisuuksien täyttämää kuin rajoitteiden kahlitsemää. Tiina Miettinen korostaa elämänvaiheen vapauksia: vaikka kansanrunoudessa on tuotu esiin oman talon tyttären onnekkautta piikoihin verrattuna, on toki mahdollista, että piikomaan lähdettiin mielellään, tarjosihan se vapautta valita asuinpaikkansa, vaihtelua ja joskus myös pakotien sietämättömästä ympäristöstä, jollainen synnyinkoti saattoi myös olla. Silti rajoitteita korostava näkökulma on sekin perusteltu. Yksilön omasta näkökulmas-

ta lienee niin, että ihminen suhteuttaa omat mahdollisuutensa siihen, mikä on vertaisryhmälle mahdollista. Mikäli omat mahdollisuudet ovat sitä laajemmat, tai laajentuvat yllättäen, ihminen kokee olevansa vapaa tekemään valintoja. Mikäli taas omat mahdollisuudet kapeutuvat tai ovat alun perin vertaisryhmää pienemmät, oma elämä voidaan kokea rajoitettuna, kapeana tai epäonnisena.

Avioliiton solmimisen lisäksi myös aviottoman lapsen saaminen teki naisesta aikuisen ja siirsi hänet piikojen ryhmästä pois. Salavuoteudet ja laittomat raskaudet korostuvat osin lähdeaineiston vuoksi, koska kirjautuivat lakinormien rikkomuksina tuomiokirjoihin, osin Tiina Miettisen väitöskirjan tematiikan pohjalta. Asiakirjoissa piikuuden päätyminen avioliiton ulkopuolisen lapsen saamiseen näkyy naisesta käytetyn nimityksen vaihtumisena piiasta naishenkilöksi – nimitys, joka ei välttämättä ollut pejoratiivinen. Todella paheksuttuja naisia kutsuttiin yksinkertaisesti ”naisiksi” (*qvinnan*). Avioton lapsi ei Tiina Miettisen havaintojen mukaan ollut este tai epäonni naisen elämänsä elämisessä. Useimmat aviottoman lapsen saaneet naiset menivät myöhemmin naimisiin joko lapsen isän tai jonkun muun miehen kanssa. Voi silti miettiä, millaisia haasteita vauvan ja lapsen hoitaminen ja ruokkiminen ilman puolison tukea saattoi tuoda myös entisajan maailmassa.

Käytännössä naimaton nainen asui melkein aina jossakin perheessä, sillä naisten palkkatyönkin kontekstina oli perhe. Joku itsellisenainen toki saattoi elää omassa mökissä, mutta suurin osa naimattomista, nuorista naisista asui oman perheen tai jonkun muun perheen kanssa, ja tällöin oman isän tai talon isännän isäntävallan alla. Palkkapiian kohdalla näin oli aina. Vapaus piian palkkatyöhön ei merkinnyt vapautta yhteiskunnan hierarkiasta, vaan mahdollisuutta vaihtaa vuosittain palveluspaikkaa, ja lähteä halutessaan kauaksikin valtakunnan eri osiin, valitakseen siellä tarjoutuvista mahdollisuuksista kotitalouden tai perheen, jossa asua ja työskennellä. Irtolaisuus eli kotitalouteen kuulumattomuus oli rikoslain mukaan rangaistavaa, toki miehille yhtä lailla kuin naisille.

Vaikka kaikki naiset eivät koskaan avioituneet ja kuten Miettinen näyttää, naimattomillekin naisille oli olemassa rooleja ja mahdollisuuksia, perhe kuitenkin määritteli pitkälti naisten elämää. Piioista on vaikea puhua puhumatta samalla naisen elämänsä elämisestä osana perhettä ja suhteessa perheeseen, kuten Tiina Miettinen on kirjassaan tehnyt.

FL (Suomen historia), psykologi (PsM), lastenpsykoterapeutti (YET) Jenni Toivanen työskentelee Oulun yliopistollisessa sairaalassa sekä yksityispraktiikassa lasten ja perheiden parissa.